

niais, išmanysti epochos realijas ir t.t. Pridurkime, kad visa tai dėstoma grakščia, įmantria forma, kuri dar labiau sunkina vertimą. Žodžiu, žmogui, kuris bent kiek detaliau domisi šiuo kūriniu, vertimas neišvengiamai kelia tam tikrų minčių.

Aš nepriimčiau naštos šito darbo,
nes jégos per silpnos,
Jei nemylėčiau tévynés, jei po
pasauli pasklidus
Šitokio vardo šlové manęs neverstū
giedoti [...]³
(eil. 30-32)

Norūkais Džilardis
Aida

1992 m. Nr. 4

AUSA DUCESQUE CANO, LITAVIQUE TROPHAEA GRADIVI

Apie šiai metais pasirodžiusi naują Laurencijaus Bojerio „Karolomachijos“¹ leidimą jau pasirodė keletas straipsnių², tačiau nė vienarne jų neméginta gilintis į vertimo dalykus. Tad tegul bus leista čia išdėstyti vieną kitą pastebėjimą, kilusį skaitant poemą.

Bojerio kūriny - itin kietas riešutas vertėjui. Tai tipiškas proginės politinės poezijos pavyzdys: joje pasakojami realūs įvykiai (XVII a. pirmas dešimtmetis) Livonijoje. Todėl istoriškai tikslus faktų perteikimas lietuvių kalba - vienas svarbiausių reikalavimų vertėjui, pasiryžusiam imtis šio kūrinio. Sakau „istoriškai“ dėl to, kad „Karolomachija“ pasirodė bernaž prieš keturis šimtmecius. Daug poemoje minimų dalykų, apie kuriuos gerai nutuokė amžininkai, mums dabar nėra lengvai įkandami: reikia itin įsigilinti, lyginti faktus su kitaip šalti-

Abejotina, ar čia autorius norėjęs pasakyti, jog Jono Karolio Chodkevičiaus šlovė jau paskrido po pasauli. Atrodo, jog Bojerio mintis yra tokia: be meilės tévynei parašyti poemą jį paskatinusi dar ir ta aplinkybė, kad jam (o ne kam kitam) teko „garbė apgiedoti ir plačiajam pasauliui atskleisti šitokio karvedžio žygius“.

[...] Kuršių šaliai žalos pridaryta,
nuo antpuolių prieš
Miestas kenčia [...]⁴
(eil. 691-692)

Žodžiai tot ab hoste rapinas incurante pati pasakyti turint galvoje Kuršo žemes, o ne Rygą.

[...] Kas priverstū gaišuot kelionėj,
du tūkstančius vyrų,
Vyrų stiprių ir drąsių, pėsčiųjų
tūkstantjų visą,
Raitelių keturis dar šimtus su savim
pasiemęs.⁵
(eil. 694-696)

Toks vertimas netiksliai perteikia Chodkevičiaus pajėgų kiekį. Mat supunojama, kad LDK etmono kariuomenę sudarė 1 000 pėstininkų (be kita ko,

¹ Bojeris L. Karolomachija: Poema / Iš ot. k. vertė Benediktas Kazlauskas. - V.: Vaga, 1991. - 188 p. - 5 000 egz.

² Šidlauskas R. Kaip suprasti „Karolomachijos“ simboliką // Kultūros barai. - 1992. - Nr. 7-8; Uličnaitė E. Lietuvų Gradyvo riunfas // Naujasis židinys. - 1992. - Nr. 6.

³ Reiectarem opus hoc onus hoc his
viribus impar,
Ni patriae superaret amor, ni gloria tanti

Digna cani Ducas, ac patulum
celebranda per orbem (...).

⁴ (...) Curonicam dare damna plagam, tot
ab hoste rapinas Incursante pati (...).

⁵ (...) Quae rapidum remorantur iter: bis
mille valentes
Atque quadrirgentos equites, peditumque
catervam
Mille rapit secum (...).

pėstininkas ir pėstysis - skirtinių dalykai), 400 raitelių ir dar nežinia kokiai kariuomenės rūšiai priskirtini 2 000 „vyru“. Vadinas, Chodkevičius turėjo daugiau pėstininkų negu kavalerijos, bet tai netiesa (remiantis kitais šaltiniais galima lengvai irodyti, jog buvo atvirkščiai). Antra vertus, nereikia nė tu kitų šaltinių, nes pats Bojeris apie tai kalba visai aiškiai, užtenka jo žodžius tiksliai interpretuoti. Iš iškrujų Chodkevičiaus pajėgas sudarė 2 400 raitelių ir 1 000 pėstininkų.

Kai jį pasiekė žinia, kad tas baily
Lindersonas,
Apimtas baimės, dabar plyname
lauke stovinuoja [...]⁶.
(eil. 728-729)

Man atrodo, kad žodžius Lindersonem *plano se credere campo cernit inaudacem* geriau interpretuoti kaip *Lindersonem plano se credere campo cernit non audere*, o ne kaip *cernit Lindersonem inaudacem in campo plano stare*. Greičiausiai čia norėta pasakyti, kad Lindersonas nedrįso išrikuoti savo

⁶ (...) *Ut Lindersonem plano se credere campo cernit inaudacem, trepida et formidire pressum,*
Inceptum molitur iter (...).

⁷ Taip ši žodžių yra vartojoję Nepotas. Iš aptariamojo laikotarpio galima pateikti Alberto Stanislovo Radvilos pavyzdį. *Post transactionem nupernam cum hoste nostrorum animadvertens generalis Lithuaniae Moschos consuetudinem bellandi non immunitatos, sed, repagulis suis assistendo, campo se non commissauros, medio tali usus (...).* - Radziwill A.S. *Memoriale rerum gestarum in Polonia*. - Wroclaw; Warszawa; Kraków, 1970. - T. 2. - S. 7.

⁸ *Ille quidem, tentavit, ait, iacula ab alto Aggere, sed frustra (...).*

⁹ Wisner H. Kirchholm, 1605. - Warszawa, 1987. - S. 64.

¹⁰ *Arcem ad Hostium Dunae, et ad litus maris, in ampla planicie sitam, aquis circum- queaque cinctam, vallo fossaque altissima munitam, praesidiis commeatque firmatam, ab homine quopiam (...) precio emit. - Equitis Lituani per bello Livonico per decennium gesto. - P. 49.*

¹¹ *Dum ita acies instructae essent, mit-*

pajęgū atvirame lauke. Leidinyje išspausdintas vertimas kiek nelogiškas: kaip ji suderinti su 727 eilutėje pasakyta mintimi („bailiai pasislėpusi prieš“)? Galima netgi manyti, kad *campus* čia apskritai reiškia ne lauką, o atviraš, garbingas kautynes⁷. Tada prasmė dar labiau pasikeistų: Lindersonas nedrįso stoti į atvirą mūšį. Toks šio saknio perskaitymas gerai sietusi su kontekstu: Chodkevičius ieško būdų, kaip iškvesti į atviras kautynes Lindersoną (eil. 726-727), tačiau pamatojės, kad pastaras iš jas stoti neišdris, patraukia numatyta kryptimi - Rygos link (eil. 728-730).

Šitas atsakė: „Jis pult nuo pylimo ietimis bandė, Bandė, bet veltui [...]“⁸
(eil. 850-851)

Žodis *iaculatus* čia nereiškia ieties sviedimo, metimo. Daugavgriva iš visų pusiu buvo apsupta vandeniu (štai galima suvokti iš Dž. Lauros litografijos⁹, tą pat savo memuaruose „Apie dešimtmetį Livonijos karą“ liudija ir Lietuvos Bajoras¹⁰). Priartėti prie pat pilies sienų nebu-

tuntur e tormentis iacula (...). - *Ibid.* - P. 29.

¹² Naruszewicz A. *Żywot J.K. Chodkiewicza*... - Kraków, 1858. - S. 85.

^{13,14} (...) *ne quid restaret inaustum, Ipsis praesidiibus sat verba minacia*

scripsit,

Ultro ni dedant, salvis custodibus, arcem,

Viribus admotis iuravit funditus ipsam

Se versurum, adeoque solo, neque

defore vires,

Aequaturum ne lapidi lapis haerat

ullus.

At praeses Gabriel generosa stirpe

Bialozor

Irrisitque minas sannasque remisit

amaras.

Tum demum Solymen illam Titus alter

haberet

Cum Dunae assiduis explesset is

haustibus amnem (...).

Cia poetas pasinaudojo Mansfeldo ir Bialozoro vienas kitam rašytais laiškais. Pacituosiu tas laiškų vietas, kurios minimos ir poemoje.

Admonitum te serio volui nomine serenissimi Caroli regis Sveciae, domini mei clementissimi, ut Dunamundensem arcem, nulla interjecta mora, in manus nostras tradas. Quod si feceris, saluti tuae

vo įmanoma, todėl jokios ietys čia pagelbėti negalejo. Tas žodis čia reiškia patrankų šūvius. Taip jų vartoja Lietuvos Bajoras¹¹, o mintį, kad Daugavgriva buvo apšaudoma iš pabūklų, patvirtina ir kiti šaltiniai¹².

[...] Jei pilies nenorės jie savo valia
atiduoti,
Jis, sutraukęs jėgas, tuo pat ją visą
išgriausias [...]¹³.
(eil. 853-854)

Šioje vietoje liko neišversta frazė *salvis custodibus*. Kitu atveju į tai turbūt nereikėt né démesio kreipti, jei ne puiki galimybė parodyti, kaip preciziškai Bojeris naudojosi turėta informacija¹⁴. Šių eiliučių prasmė tokia: „Griebesis pasuktinės vilties, pasiuntė gynėjams grasu laišką, prisiekdamas, jog, savanoriškai jiems nepasidavus (o tuo atveju dovanotų gyvybę), iki pamatu sugriausiąs tvirtovę, kai sutelks jėgas“.

Ir nedelst! Tuoj pulkit kovon, - jums
Karolis liepia¹⁵.
(eil. 1399)

et omnium praesidiariorum consules, resque tuas cunctas sine damno et diffi- cultate pro nostra clementia efferte cur- abis. Sin aliter a te factum fuerit, om- nem in vos crudelitatem exercebimus, et nullum vivum evadere ex vobis inde sinemus. Adnitetur quoque, ut nec lapi- dem supra lapidem ibidem ex ruinis in- tegrum posteritas videat (...).

(Iš Mansfeldo ultimatumo Bialozorui)

Nequa tu Titus Vespasianus, neque nos Hierosolimae sumus, de quorum ruinis tu tantopere sollicitus es, ut lapides tam accurate dissolvas (...). Quod si Xerxis tibi copiae ad manum forent, alter Xan- tus fluvius tibi intermedius, qui nos dis- tinguit, prius epotandus exhaustiendusque foret (...).

(Iš Bialozoro atsakymo Mansfeldui)

Taigi poemos frazė *salvis custodibus* nėra Bojerio fantazijos vaisius - tai modifiikuotas Mansfeldo teiginių (*saluti tuae et omnium praesidiariorum consules*). - Naruszewicz A. - *Op. cit.* - S. 82-83.

¹⁵ (...) *Sive perire velint, perant, sinite: icite cunctos.*
Nec mora, prosiliunt Caroli qui iussa facessant.

Nesuprantama, kodėl eilutė priskiriama švedų karaliaus žodžiams. Antra vertus, jos mintis yra tokia: „bematant šokama vykdyti Karolio įsakymą“.

Karolis tikras yra, kad ir grafas pats jau pabėgo [...]¹⁶
(eil. 1400)

Neteisingai suprastas žodis *comes*. Cia jis nereiškia grafo titulo. Tai galima irodyti dviem argumentais. Pirmiausia šioje knygoje titulai rašomi didžiajai raide. Taigi ir grafo titulas būtų *Comes*, o ne *comes* (pvz., A³ recto, eil. 43,1173, dar įtikinamiau tai rodo eil. 1780, 1919)¹⁷. Antra, žodį *comes* interpretuojant „grafo“ prasme, tampa neaiškus Lindersono perspėjimas (eil. 1401-1404). Ką tokiu atveju Lindersonas „sulaiko“? Taigi eilutės prasmė yra tokia: „ir pats Karolis ketina prisidėti“ (prie tų, žinoma, kurie jau šoko vykdyti jo įsakymą).

Lūtus tamsus baisingais sparnais yra sudermanu¹⁸.
(eil. 1423)

Abejotina, ar žodį *alae* šioje vietoje reikia interpretuoti kaip sparnus. Greičiausiai čia jis reiškia priekines letenas, t.y. itin pabrėžtos žvėries priekinės kojos.

Neteisingai išversta šalia poemos esanti nuoroda, kokiems kariams mūšyje vadovavo Neviarovskis. Juk aiškiai parašyta: *Neviarovius saris (sophoros) 100* (G³ verso, p. 126). Taigi jis vedė šimtą husarų arba, kaip verčia knygos rengėjai, 100 karių, ginkluotų ilgomis, o ne trumpomis ietimis (p. 126).

Tau ne vienu būriu Viliamovskis pagelbės [...]¹⁹.
(eil. 1654)

Čia žodis *agmen* reiškia ne „būri“, o „mūši, kautynes“, t.y. Sapiegos užnugaryje pagalbinių pajėgų vietą užémė „ne viename mūšyje pasižymėjės Viliamovskis“. Tokią interpretaciją galima pagrasti tuo, kad jis vedė tik 100 karių - iš tokio menko karių kiekio nebuvo jėnomu sudaryti keleto dalinių.

Ragina savo karius Stigelskis ir raiteliu lenku Bando bergždžiai apsimest [...]²⁰.
(eil. 1817-1818)

Vargu ar čia žodį *ferire* reikia suprasti kaip raginimą. Bojeris nori pasakyti, kad ir pats Stigelskis, apsimetęs lenku, ima kapoti savo bendrus.

Visai nesuprantama, kodėl taip neteisingai išversta ties šiomis poemos eilutėmis esanti nuoroda²¹. Remiantis minėta kūrinio vieta, jos prasmė yra tokia: „kartu su savo lenkais ir vengrais, kurie vėliau buvo nužudyti, į nelaisvę paimamas [ir] Stigelskis“.

Keletą pastabų reikia pareikšti dėl vertimo skyrybos (jeigu tai néra korektūros klaida). Vertėjas, žinoma, originalo skyrybą gali interpretuoti gana laisvai, bet vis dėlto turi jos laikytis tose vietose, kur punktuacijos ženkli keimas pridaro painiavos, neaiškumo ar tie-siog klaidų.

Jaems ištūkt nepavyks, patekus į apsuptyj mūsų.

²¹ *Captus Stigelius cum suis Ung(aris) et Polo(nis) postmodum e medio sublati.* - Išversta: „Stigelskis su savo vengrais ir lenkais apsupamas, paskui iš šventyklos išsiveržia“.

²² (...) haud nos effugient indagine cincti.
Hanc si spem tenuem obstreperas praecidimus urbi,

Nostra erit, et posthac nobis ea serviet ultro.

²³ *Iamque Sudermannus iuga sub Kyrkholmica tendit,*

Kai paskutinė viltis apleis ši gaudžianti miestą.
Mūsų bus jis tikrai ir paskiau ilgai dar tarnaus mums²².
(eil. 985-987)

Čia pirmos eilutės pabaigoje turėtų būti taškas, o antros - kablelis, nes dabar visiškai supainiojama minties logika. Be to, *urbs obstrepera* šioje vietoje reiškia ne „gaudžianti“, o „iškyrėjusi, igrisuusi miestą“ (dėl to, žinoma, kad nepasiduoda švedams).

Kirchholmo aukštumas štai jau pasiekė ir Sudermanas.
Kai priartėjo diena prie vidurdienio, jis pastebėjo Ant kalvų gretimų greitus lietuvių pėsčiuosius²³.
(eil. 1389-1391)

Pirmos eilutės pabaigoje padėtas taškas (turėtų būti kablelis) labai sudarko prasmę. Atrodo, kad apie vidurdienį Karolis pastebėjo ant kalvų išsidėsčiusius lietuvių pajėgų būrelius, nors iš tikrujų Bojeris turi galvoje kitą mintį: apie vidurdienį Karolis pasiekė Salaspilio lygumą. Ši dalyką patvirtina ir Lietuvos Bajoras²⁴.

Tiek dėl pačios poemos vertimo. Keletą pastabų galima pareikšti ir dėl kitų šioje knygoje išspausdintų tekstu. Stai ketvirta Kristupo Zavišos dedikacijos Chodkevičiui (*Ad eundem*) eilutė:

If Fabricijus šis džiaugias savaja galia²⁵.

*In medium tendente die, iuga cumque notaret
Velitibus Litavum et levioribus obsita
turmis (...).*

²⁴ (...) sed vix sole iam exorto errorem agnoscunt, decimaque diei hora cum suis signis in campos Kirchholmenses sese effundunt. - *Equitis Lituani de bello Livonico per decennium gesto.* - P. 39-40.

²⁵ *Fabricius parvo gaudet hic esse potens.*

¹⁶ *Carolus hic comitem se jungere certus (...).*

¹⁷ *Dux Friderice, comes Comiti, ceu fidus Achates (...).*

Se comitem profugisque Comes Mansfeldius addit.

¹⁸ *Estque Sudermannis Leo, at ater et horridus alis.*

¹⁹ *Te iuvet haud uno Wilamovius agmine pugnax (...).*

²⁰ *Stigelius ferit ipse suos simulatque Polonum*

Sese equitem frustra (...).

Manau, kad pasakyta kaip tik priešinga mintis: Chodkevičius nesididžiuoja esąs galingas (*parvo gaudet = non gaudent, non iactatur potentia sua*). Tai patvirtina ir kitos poemos vietas²⁶.

Kai kas užkliūva ir Vladislavui Vazai skirtos dedikacijos vertime.

Tačiau nei Tavo, karalaiti

Vladislavai, nei mano amžius
neleidžia paeiliui (...) išvardyti visų
karę, kuriuos

[...] narsiai sutiko ir sekmingai
užbaigė

sarmatų Marsas²⁷.

Mano galva, žodžius *neque tua* [...], *neque mea aetas fert* galima išversti dar tiksliau. Dedikacijos autorius hiperboliskai nori pasakyti, kad visoms Zigmanto Vazos pergalėms išvardyti „nepakaktų nei tavo, Šviesiausasis karalaiti, nei mano gyvenimo“.

Vladislavą Vazą, kuriam tuomet buvo tik 10 metų, turbūt visur nuosekliai derėtų vadinti karalaičiu, o ne „Šviesiausiuoju kunigaikščiu“ (p. 23).

Ilgame sakinyje, prasidedančiame žodžiais *Spero equidem* [...] (A³ verso - A⁴ recto)²⁸ yra neteisingai suprastų vietų. Žodžiai *senator amantissimus* palaikytini kreipiniu į Vladislavą (visiškai neįmanomas dalykas; bent jau formaliai tada turėtų būti *senator amantissime!*), o frazė *non minus Patriae commodorum* [...] *amantissimus* priskirta Jurgui ir Kristupui Zavišoms, nors iš tikrujų turimas galvoje jų tévas Andrius. Gal tai ir nebūtų didelė blogybė, bet sugriaunama teksto logika. Mat vertimas suponuoja, kad broliai jau yra neblogai pasitarnavę tévynės gerovei. Tačiau kaip tai suderinti su to-

lesniais žodžiais erit quandoque tempus, quo tempore, non ignava opera, nec supernatantibus verbis, sed reapse studia tibi nostra probemus (A⁴ recto)? Čia aiškus prieštaravimas! Taigi sakinyis iš tikrujų būtų tokis: „Aš, žinoma, viliuosi, jog Apolono garsai primins tau, Šviesiausasis karalaiti, ištikimuosis Kris-tupą ir Jurgį Zavišas, su kuriais tu prieš keletą metų susipažinai Vilniuje ir kurie (o varge!), mirus tévui, jau liko našlaciai; pagarsėjės ir didžiai valstybei pasitarnavęs ištikimasis senatorius Andrius Zaviša, kaip itin išsimokslinęs vyras, mūsų lavinimusi rūpinosi taip pat uoliai, kaip ir tévynės gerove (iš pradžių jis buvo Minsko vaivada, po to - kokie tai buvo sunkūs metai, kai siautė karas, badas ir maras - LDK iždininkas)“.

Pabaigoje - apskritai apie minėtos dedikacijos vertimo pobūdį. Akivaizdu, jog versta preciziškai (gal net permelyg) laikantis originalo. Manyciau, kad ne pro šali būtų buvę vieną kitą sakinių ar bent jo dalį perteikti ir laisviau, t.y. paaukojus alegoriškumą, išryškinant tikrąją prasmę. Taip dedikacija tikaptų suprantamesnę. Juk ar gali normalius lietuvis iškart suprasti (ir čia visai nesvarbu, išmano jis roménų bei graikų mitologiją, antikos epochos realijas, ar ne), kas ta „Minervos stovykla“, kas tas „pergalių archyvas“, jeigu kai kurios Bojerio alegorijos sunkiai įkandamos net patiem knygos parengėjams. Štai dvi poemos eilutės.

Deda daug pastangų, kad flegrietišką galiaj įveiktų,

Priešinas ta stovykla pačiam
Griausmininkui galingam.²⁹
(eil. 656-657)

Akivaizdu, jog pasitenkinta pažodiniu vertimu. Su tuo galima sutikti, galima ir prieštarauti, tačiau prikibti nėra prie ko. Visas įdomumas prasideda tada, kai atsiverčiame komentarais ir perskaityme šių alegorių interpretaciją (p. 186). Paaiškėja, kad „flegrietišką galia“ (acies Phlegraea - iš esmės yra gigantai) čia reikia suprasti kaip „nenugalimą, teisingą“, o Griausmininku (*Tonans*) neva vadinas krikščionių Dievas. Tokia interpretacija aiškiai rodo, jog gerai nesuvokta, kieno požiūris išreiškiamas šiose eilutėse. O tai paaiškina pats mitas (Bojeris jo esmės nepažidžia). Gigantai, ketinę usurpuoti Olimpo dievų valdžią, laikytini neteisiaja puse, o patys dievai, kaip tą valdžią turintieji, - teisiaja. Taigi eilutėse išsakomas švedų požiūris į karą (jų pačių, o ne Bojerio akimis). Suprantama, kad jie taip pat save laiko teisiaja puse ir lygina save su Olimpo Jupiteriu, o rygiečius mano esant neteisiaisais gigantais. Patys švedai (*nota bene!*) negalėjo rygiečių laikyti teisiais! *Quod et erat demonstrandum*. Vadinas, ir Jupiterio čia nėra jokio reikalo interpretuoti kaip krikščionių Dievo.

Apibendrinant galima tvirtinti, jog šis „Karolomachijos“ leidimas palyginti su ankstesniuoju, pasirodžiusiu 1981 metais, yra geras žingsnis į priekį (tam įrodyti, manau, neverta eikvoti popie-riau). Lieka tik viltis, jog kada nors išvysime ir prozinį šios poemos vertimą. Jis leistų tiksliausiai perteikti subtiliasias detales, kurių apstu šiame kūrinyje ir kurios taip pat svarbios.

Darius Antanavičius

²⁶ *Ioannes Carolus Chodkiewiciana propago, Fronte nec elata rebus nec mente secundis, Moenia laeta subit, sine magno vitor ovatu, Tanta viro virtus, animique modestia tanta (...).*
(eil. 43-46)

²⁷ *At enim neque tua, Vladislae princeps, neque vero mea aetas fert, ut omnia bella*

(...) recenseantur, quae (...) Sammaticus Mars, et affecit animose et strenue conficit.

²⁸ *Spero equidem, aurem vellente Apolline, redditurum te, princeps serenissime, in memoriam Christophori atque Georgii Zawiszarum, obsequiis tuis addictissimorum, quos paucis abhinc annis, Vilnae tibi notos, non minus patriae commodorum, senator amantissimus, quam pro sua illa rara, et singulari eruditione, institutionis nostrae literariae, cupidissimus parens, Andreas Zawisza, glo-*

riac, et meritorum in Rempub. plenus, pri-mum Minscensis palatinus, deinde tempore, qua bello, qua fame, qua peste difficillimo, providentissimus M.D.L. thesaurarius, orbos iam, et sua morte (heu dolor) afflictos reliquit.

²⁹ *Phlegraem superare aciem molimine tanto, Certat et invicta castra adversata Tonanti.*